

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า เป็นปัญหาที่สำคัญ และได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วหรือกำลังพัฒนา เพราะนอกจากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศน์แล้ว ยังส่งผลกระทบต่อมนุษย์อย่างมาก เช่น ผลกระทบต่ออัตราการเกิด การตาย การย้ายถิ่น และคุณภาพชีวิตของประชากร ทำให้ประเทศมีประชากรที่ไม่มีคุณภาพ ซึ่งนับว่าเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการพัฒนา

จากการที่ประเทศไทยประสบผลสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจ มีอัตราการขยายตัวของผลผลิตรวมอยู่ในระดับสูงอย่างต่อเนื่องไม่ต่ำกว่าร้อยละ 7 ต่อปีโดยเฉลี่ย โครงสร้างการผลิตมีการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรรมมาสู่การผลิตในสาขาอุตสาหกรรมธุรกิจบริการ และเกษตรกรรมแนวใหม่ ควบคู่ไปกับการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของระบบเศรษฐกิจ จะพบว่าได้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติจากประเทศต่าง ๆ มาใช้โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์สูงสุด ในระยะยาวที่พึงจะได้รับ ผลที่สืบเนื่องตามมาจากความร่อยหรอ เสื่อมโทรมของทรัพยากรแล้วยังสร้างปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมด้วย (มานพ อิศระริย, 2536, หน้า 3) ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กำลังได้รับความสนใจและเป็นที่วิตกกังวลของประชาชนอย่างกว้างขวาง ได้แก่

1. ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้
2. ปัญหาความเสื่อมโทรมและการเปลี่ยนแปลงของบรรยากาศ
3. ปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งน้ำจืด
4. ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
5. ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดินและน้ำในการเกษตร
6. ปัญหาสารพิษตกค้างในอาหารและสิ่งแวดล้อม
7. ปัญหามลพิษในชุมชน
8. ปัญหามลพิษในสิ่งแวดล้อม
9. ปัญหามลพิษในสถานประกอบการ
10. ปัญหาการสูญหายทางพันธุกรรม

(วราพร ศรีสุพรรณ, 2535, หน้า 39)

ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและชุมชน ซึ่งจะเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต จากปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กล่าวมาแล้ว จึงเป็นสาเหตุให้ต้องมีการแสวงหาวิธีการกับมาตรการที่เหมาะสม เพื่อสกัดกั้นการขยายตัวของปัญหาอย่างจริงจัง การดำเนินงานเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องใช้มาตรการหลาย ๆ ประการร่วมกัน จึงจะสัมฤทธิ์ผล เพราะปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับประชาชนทั้งชาติหรือทั้งโลก การแก้ไขปัญหามลพิษเฉพาะหน้าที่เพียงอย่างเดียว ไม่อาจทำให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอน จะต้องมีการศึกษาและวางแผนระยะยาวควบคู่กันไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จะต้องได้รับความร่วมมือจากส่วนราชการ ประชาชน และองค์กรเอกชนเป็นอย่างดีด้วย ดังนั้น การให้การศึกษาและการประชาสัมพันธ์ เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องของสิ่งแวดล้อม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกระทำ (อาทิตย์ อุไรรัตน์, 2518, หน้า 49)

เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุของปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมก็พบว่า เกิดจากการกระทำของมนุษย์โดยตรง ซึ่งอาจเกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ขาดทัศนคติและค่านิยมที่เอื้อต่อสิ่งแวดล้อม การขาดสิ่งดังกล่าวแม้ว่าจะเพียงด้านเดียวก็อาจส่งผลให้มนุษย์กระทำการต่าง ๆ อันจะก่อหรือเพิ่มปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมได้ (สุเทพ ลักขณาวิเชียร, 2515, หน้า 85-88) มนุษย์จึงเป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมทั้งหมด เครื่องมือสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพัฒนาทัศนคติและค่านิยมสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องทางสิ่งแวดล้อม ก็คือ การจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ซึ่งแนวคิดที่จะนำการศึกษามาแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมที่ได้เป็นที่ยอมรับไปทั่วโลกตั้งแต่ปี พ.ศ.2515 เมื่อมีการประชุมองค์การสหประชาชาติว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อมมนุษย์ ที่กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน โดยมีข้อสรุปว่าสิ่งแวดล้อมศึกษาจะเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาและปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระยะยาวได้อย่างถาวร (วราพร ศรีสุพรรณ, 2535, หน้า 121)

ในปัจจุบันประเทศไทยได้ให้ความสำคัญเป็นการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษามากขึ้น โดยได้เร่งรัดที่จะจัดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการแก้ไขในทุกระดับการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงอุดมศึกษา โดยเฉพาะการจัดสิ่งแวดล้อมในระดับมัธยมศึกษาเน้นกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีการจัดวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษาลงในหลักสูตรทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ในกลุ่มวิชาบังคับและกลุ่มวิชาเลือกเสรี ดังนั้น จึงเป็นที่สนใจศึกษาว่าการสอนสิ่งแวดล้อมในระดับมัธยมศึกษาในปัจจุบันนี้ ได้เพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจและทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมให้นักเรียนมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะนักเรียนที่

อยู่ต่างจังหวัด ซึ่งปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นไม่ค่อยรุนแรงเหมือนเช่น กรุงเทพมหานคร และในการศึกษารัชนี ที่เลือกนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นประชากรของการศึกษา เพราะนักเรียนในระดับนี้ ซึ่งอยู่ในวัยรุ่นจะมีลักษณะบางอย่างทางทัศนคติที่คงทนถาวร แต่ทัศนคติบางอย่างเปลี่ยนแปลงรวดเร็วมาก (ประสาท อิศรปริศา, 2523, หน้า 180) นักเรียนระดับนี้ จึงเป็นระดับที่สมควรได้รับการปลูกฝังทัศนคติ นอกจากนี้ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นนักเรียนในชั้นสูงสุดของโรงเรียน ก็อาจจะมีอิทธิพลต่อการเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในระดับชั้นอื่นได้ เพราะนอกจากแนวความคิดของแหล่งที่มี หรือการเกิดทัศนคติที่กล่าวว่าบุคคลมีแนวโน้มจะเกิดหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติ มีองค์ประกอบที่เกี่ยวกับสถาบัน เช่น โรงเรียน เกิดการเลียนแบบบุคคลอื่นที่เป็นแบบอย่าง (Model) หรือจากข้อความคำพูด ที่เด็กได้รับจากบุคคลที่เด็กยกย่องนับถือ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2520, หน้า 64) เพราะฉะนั้น การปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก็อาจเป็นผลให้การรณรงค์เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมประสบผลสำเร็จเพิ่มมากขึ้น

สำหรับการเลือกศึกษาในจังหวัดลำปาง เพราะที่ตั้งจังหวัดลำปางอยู่ในทำเลที่เป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งทางบก และเป็นแหล่งพาณิชยกรรมขนาดค่อนข้างใหญ่ ในภาคเหนือตอนบน รวมทั้งเป็นแหล่งทรัพยากรและแหล่งรวมพลังงานที่สำคัญของประเทศ ปัจจุบันจังหวัดลำปาง กำลังมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ชุมชนต่าง ๆ กำลังประสบกับปัญหาน้ำเสีย ปัญหามลพิษจากชุมชน ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม และขณะนี้มีการเร่งรัดพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ส่งเสริมการลงทุนทางด้านอุตสาหกรรมและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ซึ่งผลจากปัญหาสิ่งแวดล้อมดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงความรู้ และทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมในจังหวัดลำปางมีมากน้อยเพียงใด และมีปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลต่อความรู้และทัศนคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีปัจจัยพื้นฐานแตกต่างกัน มีความรู้และทัศนคติต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน และความรู้จะมีส่วนสัมพันธ์กับทัศนคติต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้น และโดยเหตุผลที่ว่า นักเรียนในระดับนี้ กำลังจะออกไปสู่สังคมในอนาคตอันใกล้ จึงควรพัฒนาเยาวชนให้มีค่านิยม ทัศนคติ และสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องทางสิ่งแวดล้อม และเห็นคุณค่าความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อมวลมนุษย์ให้นักเรียนเกิดความตระหนักในเรื่องการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน และช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ผู้ศึกษา ได้ตั้งวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาถึงระดับความรู้และทัศนคติต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
2. เพื่อเปรียบเทียบความรู้และทัศนคติต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมระหว่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีปัจจัยพื้นฐานแตกต่างกัน
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่าง ความรู้และทัศนคติต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

ความรู้เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม หมายถึง การจำ การระลึก ข้อเท็จจริง ที่เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งวัดเป็นคะแนนได้จากแบบทดสอบ วัดความรู้เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมตามข้อคำถามในแบบสอบถามที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้น

ทัศนคติต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความรู้สึก ทำที่โน้มเอียงทางจิตใจในทางที่ดีและไม่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นแบบมาตรฐานส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 4 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หมายถึง นักเรียนชาย-หญิง สังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตอำเภอเมืองลำปาง จำนวน 7 โรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนเขलगันคร บุญวาทย์วิทยาลัย ปงแสนทองวิทยา ลำปางกัลยาณี กวีลมวิทยา เสด็จวนชยางค์กุล และโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา

เขตที่อยู่อาศัย หมายถึง ภูมิลำเนาของนักเรียนในปัจจุบัน คือนักเรียนที่พักอยู่ในเขตเทศบาลและเขตสุขาภิบาล หรือนอกเขตเทศบาล/สุขาภิบาลในเขตอำเภอเมืองลำปาง

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ระดับผลการเรียนซึ่งเป็นคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนแต่ละคน ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2540 ทั้ง 2 ภาคเรียน

การรับรู้ข่าวสารทางสิ่งแวดล้อม หมายถึง จำนวนครั้งหรือความถี่ในการรับทราบข่าวสารเกี่ยวกับความรู้ในปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยผ่านบุคคลและสื่อมวลชน อันได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร ภาพยนตร์ ตลอดจนสิ่งพิมพ์อื่น ๆ

ปัญหาสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดิน น้ำ อากาศ และปัญหามลพิษทางน้ำ ทางอากาศ

การเป็นสมาชิกชุมนุมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง นักเรียนที่สมัครเข้า
เรียนกิจกรรมเลือกเสรีในชุมนุมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แผนการเรียน หมายถึง แผนการเรียนที่นักเรียนลงทะเบียนเรียนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 4

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ มุ่งศึกษาความรู้และทัศนคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 7
โรงเรียนเขตอำเภอลำปาง มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 1,211 คน ประกอบด้วย โรงเรียนเขลางค์นคร
โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย โรงเรียนปงแสนทอง โรงเรียนลำปางกัลยาณี โรงเรียนกัวมวิทยา
โรงเรียนเสด็จวนชยางค์กุล และโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา สาเหตุที่เลือกศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อม
ของโรงเรียนทั้ง 7 โรงเรียนกล่าว เป็นเพราะต้องการทราบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งอยู่ใน
วัยรุ่นจะมีความรู้และทัศนคติต่อปัญหา สิ่งแวดล้อมเพียงใด โดยศึกษาตัวแปรอิสระ ได้แก่
เขตที่พักอาศัย ซึ่งแยกเป็น พักอาศัยในเขตเทศบาล/สุขาภิบาล และพักอาศัยนอกเขต
เทศบาล/สุขาภิบาล ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนซึ่งเป็นคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 5 ปีการศึกษา 2540 ทั้ง 2 ภาคเรียน และการรับรู้ ข่าวสาร ส่วนการศึกษาตัวแปรตามนั้น ได้
ศึกษาความรู้และทัศนคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยจะศึกษาในช่วงเวลาสถานการณ์ของ
ปัจจุบัน

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าและศึกษารวบรวมแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้และทัศนคติพอ
สรุปได้ดังนี้

ความรู้ หมายถึง ข้อเท็จจริง ข้อมูลในรายละเอียดด้านต่าง ๆ ที่เคยได้ศึกษาค้นคว้า หรือ
จากประสบการณ์ที่บุคคลได้เก็บรวบรวมไว้ และสามารถระลึกได้ แสดงออกมาได้ แต่ต้องอาศัย
เวลา

ทัศนคติ หมายถึง ความพร้อมของบุคคลที่จะสนองตอบของบุคคล สิ่งของ หรือ
สถานการณ์ต่าง ๆ ในทางสนับสนุน ซึ่งเรียกว่า มีทัศนคติที่ดี ถ้าเป็นไปในทางที่ต่อต้านเรียกว่า มี
ทัศนคติที่ไม่ดี หรือด้านลบ

